
SERIE
Onderwijs & Opvoeding

Kennis over onderwijs

Cees de Munnik en Kees Vreugdenhil

Tweede druk

Kennis over onderwijs

Kennis over onderwijs

Cees de Munnik

Kees Vreugdenhil

Tweede druk

Wolters-Noordhoff Groningen | Houten

Ontwerp omslag: G2k, Groningen

Omslagillustratie:

Wolters-Noordhoff bv voert voor het hoger onderwijs de imprints Wolters-Noordhoff, Stenfert Kroese, Martinus Nijhoff en Vespucci.

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Wolters-Noordhoff bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@wolters.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

0 1 2 3 4 5 / 11 10 09 08 07

© 2007 Wolters-Noordhoff bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/reprorecht). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978 90 01 85236 8

ISBN 978 90 01 60626 8

NUR 841

Woord vooraf

Kennis over onderwijs is geschreven voor studenten die worden opgeleid tot leraar basisonderwijs. Het boek behandelt de volgende thema's: de ontwikkeling en het leren van kinderen; visies op het basisonderwijs of onderwijsbenaderingen; leerstof en het instrueren en toetsen ervan; klassenmanagement. De thema's zijn in nauwe relatie tot de praktijk uitgewerkt.

Kennis over Onderwijs is in de eerste plaats bestemd voor gebruik binnen het vak onderwijskunde of pedagogiek. Het boek kan op verschillende manieren een plaats krijgen in het opleidingsprogramma van de pabo. Het kan bijvoorbeeld worden vormgegeven in een module die zich over de eerste twee studie jaren uitstrekt en waaraan studenten zelfstandig werken. Het is ook mogelijk dat docenten binnen hun eigen modules delen van het boek gebruiken of ernaar verwijzen. Men kiest dan voor een meer thematisch gebruik van het boek of selecteert thema's die bruikbaar zijn binnen verschillende curricula of opleidingstrajecten. Naast de reguliere vierjarige dagopleiding is het boek ook geschikt voor verkorte opleidingen, duale trajecten voor zij-instromers, leerwerktrajecten, opleidingen tot onderwijsassistenten of opleidingen voor vakleerkrachten die in het basisonderwijs gaan werken. Leraren die al voor de klas staan, kunnen het boek gebruiken om hun kennis over ontwikkeling, opvoeding en onderwijs op te frissen.

Kennis over onderwijs heeft nadrukkelijk een relatie met het boek *Ontwerpen van onderwijs* van dezelfde auteurs. In *Kennis over onderwijs* wordt op verschillende plaatsen verwezen naar *Ontwerpen van onderwijs*. In dat boek leren studenten de vaardigheden om spel- en leeractiviteiten voor kinderen te ontwerpen en te organiseren. In het derde boek in deze serie *Opvoeden in het onderwijs* leren de studenten hoe ze opvoedend moeten handelen in hun dagelijks werk in de basisschool.

Wij wensen alle gebruikers veel lees- en werkplezier met *Kennis over onderwijs*.

Cees de Munnik
Kees Vreugdenhil
Najaar 2007

Inhoud

Studiewijzer 9

- 1 Het basisonderwijs leren kennen 11**
  - 1.1 Enkele feiten over het basisonderwijs 12
  - 1.2 Beelden van basisscholen 15
  - 1.3 SBL-competenties en algemene kennis 20
    - Verwijzingen 24
    - Verwerkingstaken 24
    - Samenvatting 26
    - Behaalde doelen 27

- 2 De ontwikkeling van kinderen 29**
  - 2.1 Naar kinderen kijken 30
  - 2.2 Kennis over kinderlijke ontwikkeling 32
    - Verwijzingen 52
    - Verwerkingstaken 54
    - Samenvatting 57
    - Behaalde doelen 58

- 3 Het leren van kinderen 59**
  - 3.1 Verschillende leertheorieën 60
  - 3.2 Hersenonderzoek en leren 71
  - 3.3 Meervoudige intelligentie 86
    - Verwijzingen 96
    - Verwerkingstaken 97
    - Samenvatting 101
    - Behaalde doelen 104

- 4 Vormen van onderwijs 107**
  - 4.1 Visies op onderwijs 108
  - 4.2 Programmagericht onderwijs 109
  - 4.3 Ontwikkelingsgericht onderwijs 113
  - 4.4 Ervaringsgericht onderwijs 119
  - 4.5 Piramide: ontwikkelingsgericht én programmagericht onderwijs 126
  - 4.6 Adaptief onderwijs 133
  - 4.7 Andere onderwijsbenaderingen 139
  - 4.8 Het nieuwe leren 145
    - Verwijzingen 147
    - Verwerkingstaken 148
    - Samenvatting 154
    - Behaalde doelen 156

---

5 Leerstof en hoe daarmee om te gaan 159

- 5.1 Het gebruik van leerstof op school 160
- 5.2 Waar komt leerstof vandaan? 165
- 5.3 Aard, ordening en doel van leerstof 169
- 5.4 Instrueren van leerstof 183
- 5.5 Toetsen van leerstof 189
- 5.6 Leerlingvolgsystemen en rapporteren 197
  - Verwijzingen 203
  - Verwerkingstaken 204
  - Samenvatting 211
  - Behaalde doelen 212

6 Klassenmanagement in leef- en leeromgevingen 215

- 6.1 Klassenmanagement 216
- 6.2 Inrichten van leef- en leeromgevingen 218
- 6.3 Middelen, materialen en media 231
- 6.4 De dagelijkse organisatie van de leef- en leeromgevingen 235
- 6.5 Enkele onderwijsarrangementen 243
- 6.6 Groepsvorming, samenwerkend leren en differentiatie 246
  - Verwijzingen 254
  - Verwerkingstaken 254
  - Samenvatting 260
  - Behaalde doelen 261

Geraadpleegde literatuur 265

Register 271

Studiewijzer

In het eerste hoofdstuk krijgt de lezer eerst enkele belangrijke feiten over het basisonderwijs in ons land gepresenteerd. Daarna zijn in de vorm van casussen beelden van uiteenlopende invullingen van dat onderwijs beschreven. Vervolgens komen de SBL-bekwaamheden aan bod, in zoverre relevant voor deze uitgave. In handige overzichten kan de student lezen wat er van hem of haar wordt verwacht bij intrede als leraar in het basisonderwijs. In tabel 1.1 staat welke inhoud uit het SBL-overzicht waar in het boek wordt behandeld. Elk volgend hoofdstuk begint steeds met een uitsnede uit dit schematische overzicht. Zo wordt in één oogopslag duidelijk aan welke bekwaamheidseisen in dat hoofdstuk aandacht wordt besteed. In de volgende hoofdstukken vormen concrete situaties uit het dagelijkse leven in basisscholen de rode draad voor de praktijk in dit boek. De theorie is daarmee verbonden. In het nieuwe hoofdstuk 3 zijn verscheidene leertheorieën behandeld, uitmondend in een paragraaf over de consequenties voor het onderwijs van recent hersenonderzoek. In tabel 3.3 zijn deze consequenties overzichtelijk bijeengebracht. Ze vormen de theoretische grondslag van dit boek.

De verwerkingstaken bij elk hoofdstuk vragen de student de theorie en praktijk te verbinden. Veel taken zijn gericht op experimenteren of toepassen in de stage en bieden veel mogelijkheden voor samenwerking met andere studenten. Voor verdere verdieping in de stof wordt aan het einde van elk hoofdstuk verwezen naar literatuur en websites.

Afhankelijk van het gebruik van het boek kan men een selectie maken uit de behaalde doelen die aan het eind van elk hoofdstuk zijn omschreven. Om de selectie te vergemakkelijken zijn de behaalde doelen genummerd. Meer gegevens voor een vruchtbaar gebruik van dit boek zijn te vinden op de website van Wolters-Noordhoff: www.kennisoveronderwijs.wolters.nl.

1

Het basisonderwijs leren kennen

- 1.1 Enkele feiten over het basisonderwijs**
- 1.2 Beelden van basisonderwijs**
- 1.3 SBL-competenties en algemene kennis**

Verwijzingen

Verwerkingstaken

Samenvatting

Behaalde doelen

Leraren moeten veel weten. Je hoort thuis te zijn in de leerstof die kinderen op school moeten verwerven. Het gaat dan om kennis over alle vakken die in de basisschool aan bod komen. Denk maar aan geschiedenis of rekenen/wiskunde of natuuronderwijs. Daarnaast zul je algemene kennis nodig hebben. Die kennis heeft bijvoorbeeld te maken met de vraag hoe kinderen zich ontwikkelen en leren. Er hoort ook kennis bij over wetgeving voor het basisonderwijs, over rechten en plichten van leraren, over communicatie met elkaar en met ouders, over de verhouding tussen school en samenleving, en nog veel andere zaken meer.

Paragraaf 1.1 geeft enkele feiten over de basisschool. In paragraaf 1.2 tref je voorbeelden van basisonderwijs aan. Paragraaf 1.3 gaat in op de SBL-competenties en algemene kennis die vereist zijn binnen het basisonderwijs.

1.1 Enkele feiten over het basisonderwijs

Er zijn bijna 7 000 basisscholen in ons land, die tot taak hebben onderwijs te geven aan kinderen van vier tot twaalf jaar. In de Wet op het primair onderwijs (WPO) van 1998 heeft de rijksoverheid globaal aangegeven waar basisscholen aan moeten voldoen. In die wet staat bijvoorbeeld dat het onderwijs zo moet worden gegeven, dat kinderen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen. Wat je als leraar aan activiteiten met kinderen doet, moet je afstemmen op de voortgang in hun ontwikkeling.

Vakken in samenhang

De vakken dien je waar mogelijk in samenhang aan te bieden. Voor die vakken zijn sinds 2005 in totaal 58 kerndoelen voorgeschreven. Dat is niet veel. Die kerndoelen zijn net als de artikelen in de wet nogal globaal geformuleerd. Scholen krijgen dus veel ruimte om zelf in te vullen wat ze aan kinderen leren en hoe ze dat doen. Dat hoort bij het Nederlandse onderwijsbestel. In de Nederlandse grondwet is onder meer de vrijheid van inrichting in het onderwijs gegarandeerd. Dit betekent dat de overheid niet met gedetailleerde leerplannen mag komen voor je werk in de school.

Vrijheid van inrichting

Zijn er op scholen dan helemaal geen regels en voorschriften waar je je aan moet houden? Jawel! Er zijn de al eerdergenoemde kerndoelen die door elk kind moeten worden gehaald. Scholen moeten ook verantwoorden wat ze doen. Dat heeft met de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs te maken. Die zorg hoort de rijksoverheid volgens de grondwet voortdurend uit te oefenen. Daarom zijn drie documenten wettelijk verplicht voor elke school:

- 1 *Een schoolplan.* Daarin verantwoordt de school hoe ze het onderwijs uitvoert en verbetert, hoe ze het personeel in de school daartoe inzet en bekwaam houdt, en hoe ze de kwaliteit van het werk vaststelt en waar nodig verbetert.
- 2 *Een schoolgids.* Deze gids is vooral bestemd voor ouders. Zij moeten kunnen lezen waar een school voor staat, welke visie en doelen zij hanteert. Verder hoort er informatie in te staan over hoe er met jonge en oudere kinderen wordt gewerkt en welke zorg kinderen met een handicap op deze school kunnen verwachten.
- 3 *Een klachtenregeling.* Als ouders klachten hebben over wat er op school gebeurt of over wat het bestuur doet, zullen zij zich eerst melden bij de schoolleiding of de betrokken leraar. Lost dat te weinig op, dan gaat de klacht naar een speciale commissie die elke school moet hebben ingesteld. De klachten die daar terechtkomen, blijken vooral te gaan over gebrekkige zorg aan kinderen die extra aandacht nodig hebben en over pesten op school. Pesten komt helaas vaak voor.

De onderwijsinspectie houdt namens de minister de kwaliteit van het onderwijs in de gaten. Elke vier jaar komt een inspecteur langs om een uitgebreid onderzoek in de school te doen. De resultaten van dit periodiek kwaliteitsonderzoek komen in een rapport te staan. Op de website van de inspectie (www.onderwijsinspectie.nl) kan iedereen de kwaliteitskaart van een basisschool lezen. Doet een school het minder goed, dan krijgt zij elk jaar bezoek. Echt zwakke scholen ontvangen de inspecteur nog vaker.

Kwaliteitskaart

De inspectie brengt elk jaar met het Onderwijsverslag aan de minister een stand-van-zaken uit over de kwaliteit van het onderwijs. Onderwijs is een van de

grootste kostenposten in de begroting van de regering. Logisch dat de overheid dan ook wil weten of al dat belastinggeld goed wordt besteed. Bovendien voelt een goede overheid zich verantwoordelijk voor de toekomst van de Nederlandse samenleving. Het onderwijs is een van de belangrijkste middelen om die toekomst gedegen voor te bereiden. Kinderen en jeugdigen moeten voor zichzelf en voor de samenleving kunnen rekenen op de beste vorming die mogelijk en denkbaar is. Het basisonderwijs legt daarvoor de grondslag.

Leerplicht

Kinderen moeten naar school. Dat heet leerplicht. Als een kind vijf jaar wordt, moet het op de eerste dag van de nieuwe maand naar school. Vrijwel alle kinderen gaan echter al op hun vierde naar school. Veruit de meesten bezoeken een volledig door de overheid gefinancierde school. Ongeveer 1% krijgt thuisonderwijs of staat ingeschreven op een particuliere school. Dat laatste betekent dat ouders die school helemaal zelf betalen. Dat is in ons land meestal een lederwijsschool.

Speciale school voor basisonderwijs

Niet alle kinderen gaan naar een gewone basisschool. Ongeveer 3% van hen gaat naar een speciale school voor basisonderwijs (sbaio). Daar zijn er ongeveer 350 van. Deze scholen vangen kinderen op met leer- en of gedragsproblemen waar gewone basisscholen geen raad mee weten. Men schat overigens dat er op de gewone basisscholen nog altijd 15% leerlingen zit die in mindere mate ook deze problemen heeft.

Regionale Expertise Centra

Ongeveer 2% van alle kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar gaat naar een van de 33 Regionale Expertise Centra (REC). Zij hebben een of meer ernstige handicaps, lichamelijk of mentaal, of zijn langdurig ziek.

Lumpsumfinanciering

Sinds 2006 krijgen de scholen van de overheid hun geld door lumpsumfinanciering. Dit betekent dat schoolbesturen elk jaar een pot met geld krijgen waaruit ze naar eigen inzicht personeel en middelen kunnen betalen. Dat geeft aan scholen meer autonomie om zelf keuzes te maken, bijvoorbeeld: een nieuwe methode invoeren voor rekenen/wiskunde of een leerkracht erbij in de onderbouw.

Gewichtenregeling

Meer dan de helft van de basisscholen krijgt extra geld boven op het lumpsumbedrag. Die scholen hebben leerlingen waarvan de overheid vindt dat zij meer aandacht nodig hebben. Het gaat om kinderen die met minder ontwikkeling de school binnenkomen, bijvoorbeeld omdat zij de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. In haar achterstandsbeleid heeft de overheid een formule gevonden om achterstand van kinderen ruwweg te kunnen bepalen. Dat is de gewichtenregeling. Kinderen die bijvoorbeeld slecht scoren op een taaltoets krijgen een gewicht van 2,4 voor de eerste vier jaren van het basisonderwijs. Dat betekent dat de school voor deze kinderen bijna tweeënhalve keer zoveel geld krijgt als voor andere leerlingen zonder duidelijke achterstand. Die hebben een gewicht van 1. Met dat extra geld kan de school zelf beslissen hoe ze de zorg aan achterstandsléerlingen vormgeeft: een leerkracht erbij, meer remedial teaching, meer middelen, of nog anders.

Achterstandsléerlingen komen uit zowel autochtone als allochtone milieus. Dus ook in witte scholen waar vrijwel geen allochtone kinderen naar toe gaan, komen kinderen voor met achterstanden vergeleken met de gemiddelde

Zwarte scholen leerling. Naast witte zijn er ook zwarte scholen. Deze scholen worden hoofdzakelijk bevolkt door kinderen met een andere etnische achtergrond dan de oorspronkelijk Nederlandse. In een stad als Amsterdam vind je zwarte scholen waar leerlingen van meer dan dertig nationaliteiten ingeschreven staan. Deze kinderen spreken thuis vaak een andere taal dan het Nederlands op school. Dat geeft hen een achterstand in het onderwijs. Het betekent niet dat zij minder intelligent zijn dan het gemiddelde Nederlandse, witte kind. Er zijn zwarte scholen die op de Cito-toets beter presteren dan witte basisscholen.

Cito-toets De Cito-toets heet officieel de Eindtoets Basisonderwijs en wordt door het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito) in Arnhem gemaakt. Deze toets wordt op ongeveer 85% van de basisscholen afgenomen in groep 8, meestal in februari. Dat kan tegenwoordig ook digitaal. De uitslag ervan is belangrijk voor de schoolkeuze na de basisschool, maar ook het eigen advies daarover van de leerkrachten blijft meetellen.

De kinderen krijgen opgaven op het gebied van taal, rekenen/wiskunde, studievoordigheden en wereldoriëntatie. Dat laatste onderdeel is facultatief en telt dus niet mee in de score-berekening. De hoogste standaardscore is 550. Ook de gemiddelde score is af te lezen. Daarmee kunnen scholen bepalen of zij beter of slechter hebben gescoord dan de voorgaande jaren. Ze kunnen ook zien of ze hoger scoorden dan andere basisscholen. Daarmee is echter niet gezegd dat zij beter hebben gewerkt dan scholen die achterblijven. De kwaliteit van een school hangt ook van andere factoren af, zoals de samenstelling van de schoolbevolking of de ervarenheid van het team.

Om je een beeld te geven van hoe een zwarte school met onderwijs en de Cito-toets kan omgaan, tref je hierna een casus aan.

Casus 1.1 Oase in een probleemwijk

Het Mozaiek is een zwarte basisschool (98% allochtoon) in een van de probleemwijken van Arnhem. De school telt veertig nationaliteiten. De school richt zich primair op cognitieve vaardigheden en stoomt de kinderen planmatig klaar. Groep 8 haalde in 2007 gemiddeld een eindscore van 534,7, ongeveer het landelijk gemiddelde op witte scholen.

Tien jaar geleden was Het Mozaiek nog een school van knutselen en projecten, vertelt de locatielider Alfred Wit. 'We werkten net zo hard, wellicht harder, maar waren niet doelgericht. Ik durfde de envelop met de Cito-toets nauwelijks te openen. Hadden we weer een score tussen 520-525.'

'Wat doe je als een leerling een kikker meeneemt naar school?', vroegen ze een sollicitant. Terugsturen, luidde het goede antwoord. 'Alle

aandacht voor het beest gaat af van de effectieve leertijd', legt Wit uit. 'De taal is voor tweederde van de kinderen te vrijblijvend en niet doelgericht. Het beklijft niet.' Ook het kringgesprek op de maandagochtend werd jaren geleden al afgeschaft, om dezelfde reden.

Rust en een leergerichte houding moeten elke dag opnieuw worden heroverd. Alfred Wit: 'Eén starter met ordeproblemen en je hebt de straatcultuur weer binnen.' Hij laat een foto zien van groep 7 die de dag ervoor is gemaakt na een bezoek aan een bouwbedrijf. Het plan was de foto cadeau te doen aan het bedrijf, maar Wit heeft hem weer meegenomen. 'Zie je waarom?' Hij wijst een jongen aan op de voorste rij. Hij heeft een opgestoken middelvinger en houdt hem stiekem horizontaal. 'We hebben al met hem gesproken.'

Bron: de Volkskrant, 17 april 2007 (bewerkt)

1.2 Beelden van basisscholen

In de vorige paragraaf heb je een eerste indruk kunnen opdoen over wat basisonderwijs is en welke wettelijke regels en bepalingen ervoor gelden. Ook ben je meer te weten gekomen over de kwaliteit die basisscholen moeten leveren en hoe ze gecontroleerd wordt. Dat zijn enkele feiten. Hoe ziet de dagelijkse praktijk er echter uit? De nu volgende casussen geven samen een beeld van een aantal manieren waarop basisonderwijs in de praktijk wordt uitgevoerd.

Casus 1.2 Ondernemend leren

De wereldwinkel in het Noord-Hollandse Oostzaan bevindt zich niet in het dorp, maar in basisschool De Korenaar, onder de bevoegen leiding van de leerlingen van groep 7 en 8. Op de vraag wie de winkel leuker vindt dan de klas gaan alle 26 vingers van groep 8 omhoog. Er is geen twijfel mogelijk: het verkopen van koffie en textiel, koek en kettinkjes wint het met glans van rekenen, tekenen en taal. Hoewel de nering bittere ernst is. Vanachter de verrijdbare winkelschappen in de hal van de school worden echte klanten bediend, er gaat écht geld over de toonbank en er wordt een échte balans opgemaakt. Waarom is de wereldwinkel zo leuk? 'Omdat we het doen voor de arme landen in de derde wereld', weet Jan-Willem. 'Zij verbouwen bijvoorbeeld koffie, die Fair Trade hiernaartoe haalt.' Omdat je er veel leert, vinden andere kinderen. 'Je moet aardig doen tegen de klanten', zegt Jolande. 'Je moet leren omgaan met geld. Het is toch anders dan zakgeld. Hier moet je zorgen dat ze iets kopen.' Aiko is van de winkelgroep die de winkel schoonhoudt en de spulletjes prijs. Rowan legt piekfijn uit waarom de PR-groep ook belangrijk is: om te zorgen dat er klanten blijven komen. De PR-groep maakt en verspreidt afiches en schrijft in de nieuwsbrief. De Korenaar is een van de 24 scholen van Stichting Agora, een interconfessioneel bestuur in de Zaanstreek dat een meerwaarde in het onderwijs zocht en vond in ondernemend leren. 'De dag beginnen met gebed is voor ons niet genoeg', zegt Hubert de Waard, hoofd personeel en onderwijs van Agora. 'We willen meer. In onze

missie staat onder meer dat iedereen een verantwoordelijkheid heeft in de maatschappij. Dat willen we ook tot uitdrukking brengen.'

Elke school heeft gezocht naar zijn eigen sterke kanten om zich daarmee te profileren. Zo ontstond er onder andere een literaire school waar de kinderen zelf een boek hebben gemaakt over de wijk, dat verspreid is onder alle wijkbewoners en door bouwbedrijven is gefinancierd. De Waard: 'De school krijgt een gezicht en er zijn contacten in de wijk gelegd. Dat is onze vorm van een brede school. Niet een gebouw waarin ook welzijn en politie zitten, maar een school die breed staat in de maatschappij.'

Ondernemend leren vraagt van de leerkrachten een andere benadering van de kinderen. Zij kunnen minder leunen op boeken en methodes en moeten nog beter kijken en luisteren. Wat komt er uit de kinderen zelf? Wat geven ze aan? Het leren van ij-woorden kan bijvoorbeeld heel goed met teksten van leerlingen.

'De nieuwe manier van werken moet langzaam groeien', zegt directeur Spies. 'De enige methode is om het er in het team veel met elkaar over te hebben, ruimte te creëren in vergaderingen, van elkaar te leren.' Wat ondernemend leren oplevert, is volgens de directeur niet te meten. 'Wij verkeren in zekere zin in een luxesituatie', tekent hij aan. 'We zijn geen achterstandsschool, de ouders hebben vrijwel allemaal minstens een middeninkomen. Ik kan wel zeggen dat de kinderen van deze school iets durven. Ze voelen zich vrij om activiteiten te ontplooiën.'

Bron: *Uitleg*, december 2003

Visies over basisonderwijs

In casus 1.2 komen twee visies over basisonderwijs naar voren. Er is een groot vertrouwen in het eigen leervermogen en de leermotivatie van kinderen. In hoofdstuk 4 wordt deze visie verder uitgewerkt.

Een tweede visie is die van de brede school. In zulke scholen legt men veel nadruk op de relatie tussen school en buurt of wijk. Zie daarvoor ook paragraaf 8.3. In de volgende casus vind je een andere uitwerking van de brede school.

Casus 1.3 Spilcentrum

Alle ruim vijftig basisscholen in Eindhoven gaan de komende jaren op in een spilcentrum, een lokale variant op de brede school. Het spilcentrum is er voor alle kinderen van nul tot twaalf jaar en hun ouders, legt Van Gerwen, projectleider Spilcentra van de gemeente Eindhoven, uit. Het geeft toegang tot alle voorzieningen. Spil staat voor Spelen, integreren en leren. Aan het centrum ligt een pedagogisch plan ten grondslag. Dat is opgesteld door de samenwerkende partners binnen het spilcentrum. Bijzonder is dat er vooraf een zogeheten ouder-kindonderzoek wordt gedaan. Ouders en kinderen uit de wijk worden uitgenodigd op verschillende bijeenkomsten

te komen vertellen wat zij van hun huidige basisschool en hun buurt vinden. Van Gerwen: 'Blijkt er maar voor 5% van de kinderen behoefte te bestaan aan overblijfmogelijkheden, dan komt die er ook maar voor 5% van de kinderen. Wil in een andere wijk 80% van de ouders dat hun kind overblijft, dan regelen we dat.' In de kelder van het spilcentrum in Tongelre wordt computerles gegeven aan een groep oudere wijkbewoners. Verderop is een kooklokaal, onder andere voor interculturele kookles voor ouders en kinderen. 'Via koken ontmoeten verschillende nationaliteiten elkaar hier', zegt Van Gerwen.

Bron: Trouw, 2004

In casus 1.1 heb je gelezen hoe de zwarte basisschool Het Mozaiek weloverwogen kiest voor een sterk gestructureerde aanpak. Je kunt dit een vorm van programmagericht onderwijs noemen, hoewel in deze school ook bewust is gekozen voor een bepaalde pedagogische benadering. Paragraaf 4.1 in dit boek biedt je achtergrondinformatie over programmagericht werken. In de volgende casus vind je een ander voorbeeld van programmagericht onderwijs.

Programma-gericht onderwijs

Casus 1.4 'Jongens, koppen dicht'

Stipt half negen zit ik bij meester Maarten van de Protestants-Christelijke Timotheusschool in Amsterdam-West in groep 6B achter in de klas. De twintig jongens en meisjes van negen, tien jaar zijn rustig in hun werkschriften hun dagelijkse bordrij aan het overschrijven. Meester Maarten heeft er behoorlijk de wind onder. Op elk kuchje, gefluister en ongecontroleerde beweging van de kinderen volgt onmiddellijk een terechtwijzing. 'Koppen dicht! Hoor ik daar nou nog wat? Quinten, blijf op je plaats. Jalal, zit niet te klieren. Jaouad, geef die pen terug aan Youssra. Nee, ik wil nog geen vingers zien.'

Dan volgt een les digitaal klokkijken. Meester Maarten schrijft een rijtje tijden op het bord en de kinderen moeten het in goed Nederlands opschrijven. 'In gewone mensentaal, Jaouad! Niet in dat apentaaltje dat jullie thuis brabbelen.' Jaouad,

een Marokkaans jongetje van hooguit tien, probeert tegen te stribbelen: 'Wij spreken thuis geen apentaaltje. Echt niet!' Maar wat hebben deze kinderen nog moeite met klokkijken. 'Daar wordt thuis ook helemaal niets aan gedaan', zegt meester Maarten.

Volgende les: Moeilijke werkwoorden en persoonsvormen schrijven. Meester Maarten loopt tussen de rijen en blijft soebatten of het stil kan zijn. De meeste kinderen zijn vanmorgen bij binnenkomst al doodmoe. Ze zijn veel te laat naar bed gegaan. Ze zitten duf de opdrachten uit te voeren. De hele schooldag blijkt tot op de minuut dichtgeplamuurd met opdrachten uit de verschillende methodes.

Na de pauze heeft de meester de kaart van Gelderland voor de klas opgehangen. De kinderen moeten de plaatsnamen en de streken in de schriftjes schrijven: Apeldoorn, Zutphen, Tiel, Wageningen, enzovoort. Als het maar rustig is.

'Ik wil het helemaal stil. Anders ga ik niet verder me de les', houdt meester Maarten stug vol. Maar dan opeens valt hij uit zijn rol als ordebewaker en begint luid het lied 'het land van Maas en Waal' van Boudewijn de Groot te zingen. De kinderen kijken elkaar eerst stomverbaasd aan en moeten

dan heel hard lachen. Ze lijken erg gesteld op hun meester, al zegt hij zelf op een bepaald moment: 'Voor hen blijf ik toch een heiden!'

Bron: *NRC Handelsblad*, november 2004

Iederwijsschool

Van de school van meester Maarten in Amsterdam-Geuzenveld naar de Iederwijsschool in Loenen op de Veluwe is niet alleen een flinke reis, het is ook een grote sprong in de manier van onderwijs verzorgen. Casus 1.5 gaat over die school in Loenen, of is het geen echte school?

Casus 1.5 Groeiend gras

Op een vel in de gang hangt een rooster met het aanbod van deze week. Zoals maandag: acrobatiek. Of dinsdag: wiskunde en paardrijden. Dit is geen buurthuis, dit is een school. Particulier, want ouders betalen zelf alles. Ze zijn tegen de prestatiegerichte school: aan groeiend gras moet je niet trekken, stellen ze.

Klaslokalen hebben ze hier niet. Alle leerlingen bevinden zich in dezelfde ruimte. Ze kiezen zelf wat ze doen en met wie. Leraren heten begeleiders en zijn aanspreekpunt. Zij verzorgen geen

lessen, maar doen een aanbod.

Donderdagochtend. In het grote lokaal, verdeeld in vijf hoeken die door lage kasten zijn afgebakend, zijn overal kinderstemmen te horen. Een groep meisjes ruilt verzamelkaartjes aan de grote tafel, jongens spelen verderop het kaartspel Magic, in een hoek zitten twee meisjes stil te werken.

Sjoerd en Ivo (9) spelen samen Pokémon. Urenlang gaan ze volledig op in hun spel. Ze gebaren naar elkaar en geven commando's, half in het Engels, half in het Nederlands. *Rage volle kracht! Level twee tot honderd! TM1 is diamatic punch!*

En hup, Sjoerd draait zich om en gooit een been de lucht in. 'Aaaahh', roept Ivo. Hij speelt dat hij geraakt is en stort neer.

Begeleidster Mirjam Schreurs kijkt rond: 'Er zijn onder de oppervlakte allemaal processen gaande. De kinderen leren hier juist veel, want de nieuwsgierigheid komt helemaal uit henzelf.' 'Kijk, daar is weer zo'n proces.' Terwijl ze praat, onderbreekt Schreurs een paar keer haar verhaal voor een gebeurtenis. Twee meisjes, een jaar of twaalf, discussiëren op luide toon. Het gaat om het opzetten van een spel met matten, houten blokken en een trampoline. De een wil tien minuten later komen helpen met opbouwen, waar de ander het weer niet mee eens is. Met rode hoofden staan ze tegenover elkaar.

'Ik vind: afspraak is afspraak.'

'Maar ik zei toch dat ik wel kom helpen? Alleen wordt het tien minuten later.'

'Ja zeg, dan hebben wij het zware werk al gedaan.'

Na een paar minuten hebben de meisjes een compromis bereikt: het spel wordt tien minuten

later opgebouwd. Miriam Schreurs lacht. Dat was precies wat ze bedoelde. 'Een kind ontdekt hier zelf hoe het problemen moet oplossen. Als ik ga vertellen wat ze moeten doen, dan leren ze niets. Dan doen ze alleen wat ik zeg.'

Aan het uiteinde van een lange tafel zit Romy (12, lang rood haar). Zit al weken te blokken. Zij gaat volgend jaar van school af, naar het vmbo. Daarom wil ze leren lange tijd achter elkaar te zitten werken. Elke dag krijgt ze drie keer vijftig minuten les van begeleider Erik Reith: taal, rekenen en wereldoriëntatie. Ze nemen vanochtend een grammaticaboek door. Reith: 'Haal hier eens de persoonsvormen uit. Dat vond je lastig, toch?' Het gaat goed met Romy, zegt Reith na afloop opgetogen. In korte tijd heeft ze zich al het niveau van groep zes eigen gemaakt. Aan het einde van deze maand moet ze een toelatingstoets voor het vmbo maken. Dan moet ze het niveau van een leerling in groep 8 hebben. Reith: 'We komen een heel eind, hoor. We gaan in sneltreinvaart.'

Bron: *NRC Handelsblad*, maart 2005

In paragraaf 4.6 lees je iets meer over leerwijzen en natuurlijk leren. Ergens tussen de twee uitersten in casus 1.4 en casus 1.5 bevindt zich onder meer thematisch onderwijs. Casus 1.6 geeft hiervan een voorbeeld.

Thematisch onderwijs

Casus 1.6 **Speelgoed**

Hier wil ik een voorbeeld geven hoe we gewone taallessen aanpasten aan het thema 'speelgoed'. In het taalboek staat een thema 'Alles is te koop'. Nadat we in MixTweetal hadden nagedacht over de vraag: 'Wat doen we met ons oude speelgoed?' kwamen we op het idee dit te verkopen. De taallessen 'afkortingen' hebben we gebruikt om in duo's krantenadvertenties te maken. De advertentiepagina van een verantwoorde krant werd door de leerlingen uitgeplozen. Daarna gingen ze aan de slag. Als vanzelf kwam de vraag: 'Juf, mogen we het echt invullen?' De volgende dag hebben we de kosten berekend voor de advertentie, zowel voluit geschreven als met de afkortingen. Een groep gebruikte weer een andere taallessen uit dit hoofdstuk voor het maken van een reclamefolder.

De les 'Kies het sterkste woord', bijvoorbeeld wit

en hagelwit, hebben we op de volgende manier aangepast. Maak een reclamefolder. Knip speelgoed uit van wat je wilt verkopen. Plak ze op en verzin er sterke woorden bij. Dit deden ze in vier-tallen. Een ander groepje ging een reclamespotje oefenen aan de hand van een spreekopdracht uit het taalboek.

Met rekenen maakten we eerst een verlanglijstje met behulp van de speelgoedboeken. Dat was schrikken toen alle bedragen opgeteld moesten worden en het gemiddelde moest worden berekend. Moeilijker werd het ook om zeven dingen op te schrijven die samen precies 54 euro kosten. Ook procenten en cirkeldiagrammen kwamen aan bod. Zo werd het thema niet beperkt tot de middagen, maar waren we drie weken heel druk bezig.

Bron: *Nieuwsbrief Anders Adaptief*, februari 2005, Irene van Hoorn

Het verslag van Irene van Hoorn in casus 1.6 laat zien dat je met fantasie en creativiteit niet aan methodes hoeft vast te zitten. Met een voor kinderen aansprekend thema haalt de juf met haar kinderen de doelen van de methodes op een speelse manier. De kinderen zijn gemotiveerd. Dat kun je ook constateren bij de kinderen uit casus 1.7.

Casus 1.7 Kleine onderzoekers

Het lokaal van juf Joyce Horst van de Amsterdamse De Burghtschool verandert in een vrolijke chaos. Water loopt over de vloer, een liniaal en een krant vliegen door de klas, bekertjes vallen op de grond en pingpongballetjes stuiteren rond. Het is misschien niet op het eerste gezicht duidelijk, maar hier worden proefjes met luchtdruk uitgevoerd. Door de klas lopen studenten van de Universiteit van Amsterdam, medewerkers van het project www.proefjes.nl.

De studenten helpen de negen- en tienjarige kinderen en stellen vragen: kun je een kaars uitblazen dwars door een fles die voor de kaars is neergezet? Waarschijnlijk wel, veronderstelt Lou, na vijf proefjes wijzer geworden. 'Bij alle proefjes waarvan ik dacht dat het niet kon, kon het toch'. En inderdaad, de kaars gaat uit. 'Maar wat gebeurt er als je een dik Harry Potter boek dwars tussen jou en de kaars zet?', vraagt student Arno

Verwey. Tot verbazing van de kinderen gaat het kaarsje na hard blazen dan niet uit. Hoe kan dat nou? Lou oppert dat het komt omdat de fles rond is en de lucht daarom heen gaat: 'De lucht kan niet om het dikke Harry-Potterboek heen. De lucht botst terug.'

Nu zet Arno een wereldbol voor het kaarsje en warempel, na drie keer blazen gaat de kaars uit. De kinderen vinden het prachtig. Veel leuker dan gewone les, verzuchten ze allemaal. Jim vindt het zelfs extra leuk: 'Ik vind taal niet leuk, omdat ik dyslectisch ben. En hier hoef ik geen taal voor te doen.' Ook juf Joyce is enthousiast: 'Dit soort onderwijs wil ik veel vaker doen, het is me de bende wel waard.' Maar tegelijkertijd zegt ze ook dat ze er wel tegen op ziet om zo'n soort les voor te bereiden: 'Net zoals de meeste leerkrachten ben ik beter in de uitvoering, zelf bedenken is een brug te ver.'

Bron: *NRC Handelsblad*, mei 2005

Deze reeks uit het leven gegrepen casussen zou nog lang kunnen worden vervolgd. Basisonderwijs is buitengewoon gevarieerd, van streng klassikaal tot vrij en open, van themagericht tot zorgvuldig oefenen, van prachtige aardrijkskundelessen tot boeiende projecten in de omgeving van de school. Zo zijn er atelierscholen waar voor de schoolvakken alle kinderen van de school bijeenkomen, ongeacht hun leeftijd. Plusklassen bieden kinderen met een fikse taalachterstand een jaar langer de kans om hun achterstand weg te werken.

Als je nog denkt dat het normaal is dat steeds één leerkracht een jaar lang een groep in de basisschool leidt, heb je wel een beetje gelijk. Maar er zijn intussen heel wat uitzonderingen op die regel. Er wordt gewerkt met onderwijsassistenten. Nog verder gaat Teamonderwijs op Maat (TOM; zie paragraaf 7.2). Dat werkt niet meer met groepen, maar met units. Daarin zitten kinderen van verschillende klassen bijeen. Leerkrachten, assistenten en soms remedial teachers vormen samen een team dat de grote unit leidt en begeleidt. De leerkrachten geven vaak alleen les in vakken waarin ze goed zijn, zodat ze niet alles meer hoeven te doen. Ze hebben onderling de taken verdeeld.

Kortom, het basisonderwijs is volop in beweging en in ontwikkeling. Het voltrekt zich in vele vormen. Het beweegt zich tussen twee uitersten: een strak leerstofjaarklassensysteem, meestal met veel frontaal onderwijs aan de

Hoofddoelen

ene pool, natuurlijk en zelfgestuurd leren zoals in de leerwijnsscholen aan de andere pool. Er tussenin komen allerlei mengvormen voor.

Toch zal vrijwel elke basisschool erkennen dat er twee hoofddoelen zijn (De Munnik & Vreugdenhil, 2007):

- 1 ontwikkelingsgericht werken, dus kinderen helpen evenwichtige persoonlijkheden te worden die ook in staat zijn zelfstandig verder te leren;
- 2 taakgericht werken om kinderen tot verantwoorde burgers van de samenleving op te leiden die voldoende culturele bagage in kennis en vaardigheden bezitten om die rol ook werkelijk te vervullen.

1.3 SBL-competenties en algemene kennis

Zeven competenties

Sinds 2006 is de Wet op de beroepen in het onderwijs (Wet BIO) van kracht. Daarin is opgenomen het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel. Dat besluit geeft aan dat leraren aantoonbaar moeten voldoen aan concreet geformuleerde eisen van bekwaamheid. Die staan dan ook in de wet vermeld in de vorm van zeven competenties (Goetheer, 2006):

- 1 interpersoonlijke competentie;
- 2 pedagogische competentie;
- 3 vakinhoudelijke en didactische competentie;
- 4 organisatorische competentie;
- 5 competentie in het samenwerken met collega's;
- 6 competentie in het samenwerken met de omgeving;
- 7 competentie in reflectie en ontwikkeling.

Stichting Beroepskwaliteit Leraren

De uitwerkingen ervan zijn eveneens in de wet opgenomen. Je vindt ze ook op www.lerarenweb.nl. De zeven competenties zijn niet door de minister en zijn ambtenaren op het departement van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap opgesteld. Dat heeft de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) gedaan. In het bestuur van de SBL zitten vertegenwoordigers van de onderwijsvakbonden en van verenigingen van schoolvakken. Er zitten ook een adviseur van OC&W in en enkele inhoudelijk deskundigen. De SBL doet elke zes jaar aan de minister een voorstel voor de bekwaamheidseisen. Dat zal dus vermoedelijk in 2012 weer gebeuren. In dat voorstel kan de SBL wijzigingen of aanvullingen geven voor de competenties die nu in de wet staan.

Het bestuur van de SBL heeft de competenties niet uit haar duim gezogen. Op het bureau van de SBL in Den Haag werken mensen die de bekwaamheidseisen hebben ontwikkeld in nauwe samenspraak met leraren in scholen. Overal in het land bestaan werkgroepen waarin leraren mee kunnen denken over wat geëist mag worden van deze beroepsgroep. Zo is er een redelijke garantie dat de eisen in de Wet BIO echt te maken hebben met wat leraren dagelijks doen in hun onderwijs. Dat betekent natuurlijk wel dat alle leraren voor zichzelf en aan anderen duidelijk moeten kunnen maken dat zij niet alleen bekwaam zijn, maar dat ook blijven. Daarom heeft de minister in de Wet BIO op laten nemen dat er in elke school een bekwaamheidsdossier moet liggen. Daarin staat voor elke leerkracht in welke mate hij voldoet aan de bekwaamheidseisen en hoe hij die bekwaamheden of competenties onderhoudt. In hoofdstuk 7 lees je meer

Bekwaamheidsdossier

over de manier waarop in scholen dit dossier kan worden aangelegd en bijgehouden. De inspectie van het onderwijs houdt in de gaten of dit ook op een kwalitatief goede manier gebeurt.

In de omschrijving van de zeven competenties van de SBL staat globaal over welke vaardigheden en kennis leraren moeten beschikken om echt competent te zijn. In dit boek gaat het over de algemene kennis die je paraat moet hebben om goed te kunnen werken in een basisschool. In tabel 1.1 staat een overzicht van de SBL-competenties (eerste kolom) en de omschrijving van de algemene kennis die de SBL daarbij aangaf (tweede kolom). In de derde kolom kun je lezen waar die door de SBL gewenste kennis in dit boek wordt uitgewerkt. Dat gebeurt op een inleidende manier. Je kunt met de verwijzingen aan het einde van elk hoofdstuk je kennis verder verdiepen en verbreden.

SBL-competenties

In dit boek worden ook nog enkele onderwerpen behandeld die niet door de SBL in de bekwaamheidseisen zijn opgenomen. Wij vinden deze thema's echter van belang voor de algemene onderwijskundige kennis van leraren basisonderwijs. Het gaat om de volgende onderwerpen:

- toetsen van leerstof, zowel met methodegebonden als eigen en genormeerde toetsen;
- leerlingvolgsystemen;
- rapporteren;
- inrichten van leef- en leeromgevingen in het basisonderwijs;
- personeelsbeleid op school, toegespitst op integraal personeelsbeleid (IPB);
- voor- en naschoolse opvang;
- de brede school.

Je treft deze thema's in de laatste rijen van tabel 1.1 aan.

Tabel 1.1 SBL-competenties en noodzakelijke algemene kennis

SBL-competenties	Algemene kennis	In paragraaf
<p>1 Interpersoonlijke bekwaamheidseis: De leraar primair onderwijs onderschrijft zijn interpersoonlijke verantwoordelijkheid. Hij is zich bewust van zijn eigen houding en gedrag én van de invloed daarvan op de kinderen. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheid op het gebied van groepsprocessen en communicatie om een goede samenwerking met en tussen de kinderen tot stand te brengen.</p>	<p>1 Interpersoonlijk competent: 1.1 Ik ben goed op de hoogte van communicatie- en omgangsvormen in de leefwereld van de kinderen.</p>	1.1 Paragraaf 2.2
<p>3 Vakinhoudelijke en didactische bekwaamheidseis: De leraar primair onderwijs onderschrijft zijn vakinhoudelijke en didactische verantwoordelijkheid. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheid op het gebied van de onderwijsinhouden en de didactiek om een krachtige leeromgeving tot stand te brengen waarin de kinderen zich de culturele bagage eigen kunnen maken die de maatschappij vereist. Op een eigentijdse, professionele, planmatige manier.</p>	<p>3 Vakinhoudelijk en didactisch competent: 3.1 Ik beheers de leerinhouden van de vak- en vormingsgebieden, zoals beschreven in de kerndoelen voor het primair onderwijs. 3.2 Ik ken het belang van die leerinhouden voor het dagelijks leven van basisschoolkinderen en ik weet hoe zij die leerinhouden gebruiken. 3.3 Ik ben vertrouwd met de opbouw van de leerinhouden in leerlijnen en met de samenhang daartussen. 3.4 Ik heb kennis van didactische leermiddelen, waaronder ict. 3.5 Ik ben bekend met verschillende leer- en onderwijsarrangementen voor het jonge en oudere kind en ik weet hoe ik deze in praktijk kan brengen. 3.6 Ik ben vertrouwd met hoe kinderen leren, wat hun leerbehoeften zijn, hoe hun ontwikkeling verloopt, welke problemen zich daarbij kunnen voordoen en ik weet hoe ik daarmee om kan gaan.</p>	<p>3.1 Paragraaf 5.2 en 5.3 (in algemene zin) 3.2 Paragraaf 5.2 en 5.3 (in algemene zin) 3.3 Paragraaf 5.2 en 5.3 (in algemene zin) 3.4 Paragraaf 6.3 3.5 Paragraaf 3.3; par. 4.2 t/m 4.7: par. 6.5 3.6 Paragraaf 2.1 en 2.2; par. 3.1 t/m 3.3</p>
<p>4 Organisatorische bekwaamheidseis: De leraar primair onderwijs onderschrijft zijn organisatorische verantwoordelijkheid. Hij heeft voldoende organisatorische kennis en vaardigheid om in zijn klas en zijn lessen een goed leef- en werkklimaat tot stand te brengen. Overzichtelijk, ordelijk en taakgericht. In alle opzichten voor hemzelf, zijn collega's en vooral voor de kinderen helder. En dat op een professionele, planmatige manier.</p>	<p>4 Organisatorisch competent: 4.1 Ik ben bekend met die aspecten van klassenmanagement die voor mijn onderwijs relevant zijn.</p>	4.1 Paragraaf 6.2 t/m 6.6

Tabel 1.1 SBL-competenties en noodzakelijke algemene kennis (vervolg)

SBL-competenties	Algemene kennis	In paragraaf
<p>5 Bekwaamheidseis voor het samenwerken met collega's: De leraar primair onderwijs onderschrijft zijn verantwoordelijkheid in het samenwerken met collega's. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheden om een professionele bijdrage te leveren aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op zijn school, aan goede werkverhoudingen en een goede schoolorganisatie.</p>	<p>5 Competent in het samenwerken met collega's: 5.1 Ik ben op een praktisch niveau op de hoogte van leerlingvolgsystemen en manieren om mijn eigen werk toegankelijk te administreren.</p>	5.1 Paragraaf 5.6
<p>7 Bekwaamheidseis voor reflectie en ontwikkeling: De leraar primair onderwijs onderschrijft zijn verantwoordelijkheid voor zijn eigen professionele ontwikkeling. Hij onderzoekt, expliciteert en ontwikkelt zijn opvattingen over het leraarschap en zijn bekwaamheid als leraar.</p>	<p>7 Competent in reflectie en ontwikkeling: 7.1 Ik ben op de hoogte van actuele ontwikkelingen op het gebied van pedagogiek en didactiek die relevant zijn voor mijn onderwijs.</p>	7.1 Paragraaf 4.2 t/m 4.7
<p>8 Extra onderwerpen 8.1 Toetsen van leerstof, zowel met methodegebonden als eigen en genormeerde toetsen 8.2 Rapporteren 8.3 Inrichten van leef- en leeromgevingen in het basisonderwijs 8.4 De brede school</p>	<p>8.1 Ik ben bekend met verschillende toetsmogelijkheden en ik weet hoe ik deze in praktijk kan brengen. 8.2 Ik ken de noodzaak van het rapporteren van vorderingen van kinderen aan hun ouders en ik ken een aantal vormen van rapportage. 8.3 Ik ken de kenmerken van krachtige leeromgevingen en ik weet hoe deze er in de praktijk uit kunnen zien. 8.4 Ik ben vertrouwd met de argumenten voor een brede school en ik ken enkele toepassingen van de brede school.</p>	8.1 Paragraaf 5.5 8.2 Paragraaf 5.6 8.3 Paragraaf 6.2 8.4 Paragraaf 6.2

Als je goed kijkt, zul je twee SBL-competenties missen in het overzicht van tabel 1.1. Dat zijn de pedagogische competentie en de competentie in het samenwerken met de omgeving. De eerste, de pedagogische competentie, is in een apart boek uitgewerkt (De Munnik & Vreugdenhil, 2007). Over de tweede competentie vind je gegevens in *Opvoeden in het onderwijs* (De Munnik & Vreugdenhil, 2007).

Verder zul je in de middenkolom niet alle kennisgebieden terugvinden die de SBL heeft aangegeven. Vergelijk die kolom maar met wat je aantreft op de website van de SBL (www.lerarenweb.nl). Dat komt, omdat er door de SBL soms ook specifieke kennis wordt gevraagd. Enkele voorbeelden zijn:

- 'Hij heeft kennis van de invloed van taalbeheersing en taalverwerving op

het leren en hij weet hoe hij daar in zijn praktijk rekening mee moet houden.' Informatie daarover vind je in literatuur voor het vak Nederlands.

- 'Hij heeft een praktische kennis van veelvoorkomende leerstoornissen en onderwijsbelemmeringen.' Informatie daarover tref je aan in literatuur voor de afzonderlijke schoolvakken en in boeken over orthopedagogiek en -didactiek.
- 'Hij heeft kennis van processen van identiteitsvorming, zingeving en waardeontwikkeling bij het jonge en oudere kind én van de culturele bepaaldheid daarvan en hij weet welke consequenties hij hieraan moet verbinden voor zijn handelen.' Dit kennisgebied is uitgewerkt in *Opvoeden in het onderwijs* (De Munnik & Vreugdenhil, 2007).

De SBL geeft ook aan dat je kennis moet bezitten over het ontwerpen van onderwijs. Dit is in *Onwerpen van onderwijs* uitgewerkt binnen deze serie *Onderwijs & Opvoeding* (De Munnik & Vreugdenhil, 2005). Kortom, in de volgende hoofdstukken vind je uit de SBL-catalogus alleen de algemene onderwijskundige kennis voor het dagelijks werk in je groep en in het schoolteam.

In de nu volgende hoofdstukken tref je aan het begin ervan steeds een uitsnede aan uit het overzicht in tabel 1.1. Dan kun je precies zien welke kennisgebieden in dat hoofdstuk behandeld worden en bij welke SBL-competenties deze horen.

Verwijzingen

Boeken

Feiten en visies over het basisonderwijs: Ahlers & Vreugdenhil, 2006.

Websites

SBL-competenties: www.lerarenweb.nl

Verwerkingstaken

- 1.1 Zoek op internet websites van vijf basisscholen in je omgeving. Vaak staat er dan ook de schoolgids op. Lees die door, vooral het onderdeel waarin de visie is verwoord. Kijk naar elementen van die visie en beslis waar deze het beste bij hoort:
- bij leerstofgericht en sterk gestructureerd onderwijs;
  - bij open en samen met kinderen vormgegeven onderwijs;
  - bij een tussenvorm: dat kan thematisch onderwijs zijn, of onderwijs dat vooral gericht is op de brede ontwikkeling van kinderen en hun leerbehoeften.

Vul daarna tabel 1.2 in.

Tabel 1.2 Visies uit schoolgidsen

Naam basisschool	Leerstofgericht, sterk door de leerkracht gestructureerd onderwijs	Een tussenvorm, zoals thematisch en ontwikkelingsgericht onderwijs	Open, mede door kinderen vormgegeven onderwijs

- 1.2** In tabel 1.3 vind je de middenkolom van tabel 1.1 terug. Dat is nu de linkerkolom. Er staan uitspraken van de SBL in over kennis die je moet beheersen. Schrijf in de rechterkolom achter elk item één of twee zaken die jij zonder studie al denkt te weten over dat onderwerp.

Gebruik tabel 1.3 bij de verdere bestudering van dit boek. Het is je voorkennis die je elke keer kunt toetsen als je aan een nieuw hoofdstuk begint. Je kunt dan vaststellen of je kennis juist is en dus gehandhaafd kan blijven, dan wel of je je kennis moet bijstellen.

Tabel 1.3 De kenniseisen van de SBL en mijn kennis

Algemene kennis volgens SBL	Dit meen ik al te weten
1 Interpersoonlijk competent:	
1.1 Ik ben goed op de hoogte van communicatie- en omgangsvormen in de leefwereld van de kinderen	1.1
3 Vakinhoudelijk en didactisch competent:	
3.1 Ik beheers de leerinhouden van de vak- en vormingsgebieden, zoals beschreven in de kerndoelen voor het primair onderwijs	3.1
3.2 Ik ken het belang van die leerinhouden voor het dagelijks leven van basisschoolkinderen en ik weet hoe zij die leerinhouden gebruiken	3.2
3.3 Ik ben vertrouwd met de opbouw van de leerinhouden in leerlijnen en met de samenhang daartussen	3.3
3.4 Ik heb kennis van didactische leermiddelen, waaronder ict	3.4
3.5 Ik ben bekend met verschillende leer- en onderwijstheorieën en onderwijsarrangementen voor het jonge en oudere kind en ik weet hoe ik die in praktijk kan brengen	3.5
3.6 Ik ben vertrouwd met hoe kinderen leren, wat hun leerbehoeften zijn, hoe hun ontwikkeling verloopt, welke problemen zich daarbij kunnen voordoen en ik weet hoe ik daarmee om kan gaan	3.6
4 Organisatorisch competent:	
4.1 Ik ben bekend met die aspecten van klassenmanagement die voor mijn onderwijs relevant zijn	4.1
5 Competent in het samenwerken met collega's:	
5.1 Ik ben op een praktisch niveau op de hoogte van leerlingvolgsystemen en manieren om mijn eigen werk toegankelijk te administreren	5.1
7 Competent in reflectie en ontwikkeling:	
7.1 Ik ben op de hoogte van actuele ontwikkelingen op het gebied van pedagogiek en didactiek die relevant zijn voor mijn onderwijs	7.1
8 Extra onderwerpen	
8.1 Ik ben bekend met verschillende toetsmogelijkheden en ik weet hoe ik ze in praktijk kan brengen	8.1
8.2 Ik ken de noodzaak van het rapporteren van vorderingen van kinderen aan hun ouders en ik ken een aantal vormen van rapportage	8.2
8.3 Ik ken de kenmerken van krachtige leeromgevingen en ik weet hoe die er in de praktijk uit kunnen zien	8.3
8.4 Ik ben vertrouwd met de argumenten voor een brede school en ik ken enkele toepassingen van de brede school	8.4

Samenvatting

Er zijn bijna 7000 basisscholen in ons land. De Wet op het primair onderwijs regelt hoe er in die scholen gewerkt moet worden. Elke school hoort een schoolplan en een schoolgids te hebben om te laten zien aan de overheid en aan ouders hoe de wet wordt toegepast. Een klachtenregeling voor ouders vormt de derde verplichting.

De onderwijsinspectie doet eenmaal in de vier jaar onderzoek naar de kwaliteit in elke school. Bij zwakkere scholen vaker. Er is leerplicht vanaf het vijfde jaar, maar bijna alle kinderen gaan met vier jaar naar de basisschool. Scholen worden door de rijksoverheid betaald via lumpsum-financiering: elk jaar een pot

geld. Schoolbesturen beslissen zelf hoe dat geld wordt besteed. Voor kinderen met aangetoonde achterstanden wordt meer betaald. Die kinderen tref je aan onder bijna alle bevolkingsgroepen.

Omdat scholen grondwettelijk vrijheid van inrichting hebben, verschillen ze onderling sterk in de manier van onderwijs geven. Er zijn scholen die klassikaal en leerstofgericht werken. Anderen zijn meer kindgericht bezig. Er zijn zelfs scholen die niet door de overheid worden betaald, maar door de ouders zelf. Dat zijn onder meer de lederwijsscholen waar kinderen zelf bepalen wat ze willen leren. Met landelijk vastgestelde kerndoelen kunnen scholen zien wat ze in ieder geval bij elk kind bereikt moeten hebben. De Cito-toets die in groep 8 wordt afgenomen, geeft kinderen, ouders en de school een beeld in hoeverre een kind die kerndoelen heeft behaald. De Cito-toets speelt een belangrijke rol bij de schoolkeuze na de basisschool.

De Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) heeft samen met groepen leraren zeven competenties voor het leraarschap geformuleerd. Alle leraren moeten daaraan zo goed mogelijk voldoen. Dat staat in de Wet op de beroepen in het onderwijs (Wet BIO). De zeven bekwaamheden zijn de interpersoonlijke, de pedagogische, de vakinhoudelijke en didactische, en de organisatorische competentie; en verder competenties in het samenwerken met collega's, in het samenwerken met de omgeving, en in reflectie en ontwikkeling. Je vindt ze op de website van de SBL: www.lerarenweb.nl. Op die website vind je bij elke competentie een globale omschrijving van de kennis en vaardigheden waarover je moet beschikken om leraar te mogen worden.

Behaalde doelen

Als je dit hoofdstuk goed hebt doorgewerkt, heb je de volgende doelen bereikt:

- 1 Je kunt de meest belangrijke wettelijke feiten noemen die voor het basisonderwijs gelden.
- 2 Je weet welke rol de inspectie van het onderwijs heeft in de bewaking van de kwaliteit van het basisonderwijs.
- 3 Je weet wat het begrip lumpsum-financiering globaal inhoudt.
- 4 Je kent de functie van de Cito-toets.
- 5 Je hebt een beeld van verschillende manieren waarop scholen het basisonderwijs verzorgen.
- 6 Je hebt een eerste idee van wat een brede school is.
- 7 Je kent de namen van de zeven bekwaamheden of competenties waar elke leraar aan moet voldoen.
- 8 Je hebt een indruk van de kennis en vaardigheden die beheerst moeten worden om een competente leraar te zijn.
- 9 Je kunt voorbeelden geven van leerstofgericht onderwijs, van thematisch en ontwikkelingsgericht onderwijs, en van open onderwijs.
- 10 Je kunt voor jezelf een planning maken voor de bestudering van dit boek aan de hand van tabel 1.1 en tabel 1.3.